

RELIGION IN THE LIFE OF STUDENTS OF ST. VLADIMIR UNIVERSITY (1834-1863)

Самчук Т.

аспірант кафедри давньої та нової історії України
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**РЕЛІГІЯ В ЖИТТІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА (1834-1863)**

Summary. The article depicts the place of religion in the life of St. Vladimir University (in Kyiv) students' in the years 1834-1863. There were two main religious groups among students – Catholics and Orthodox. Nevertheless, Jews and Lutherans were an important part of the student body of St. Vladimir University. In the majority, Jewish students were discriminated. First of all, because religion precepts of Judaism were not count in academic activity. A lot of Jewish students converted to Orthodox or Catholics, that helped them in the future to obtain better job and perspectives in life. The author points out that the state used religion as a very important instrument of education. The learning process and religion were tightly connected. For example, absence on a church service was treated as an absence on lections. Even though, the main attention was paid only for keeping devotes of Orthodox and Catholic churches. The author admits that the number of faithful students was high in the 1830-50s. For the majority of the students, religion played an important role in their life. At the beginning of the 1860s the first pieces of evidence of religious worldview crisis appeared among students. For instance, from that time first examples of nihilism and atheism become visible.

Анотація. Стаття висвітлює місце релігії в житті студентів Університету св. Володимира упродовж 1834-1864 рр. У зазначений період головними релігійними групами вихованців університету були католики і православні. Тим не менше, серед студентів були представники інших віровизнань, зокрема, лютерани, євреї та ін. Здебільшого студенти-євреї зазнавали дискримінації через релігійну приналежність. Відповідно частина замінювала іудаїзм на православ'я або католицизм. Такий вибір допомагав їм отримати кар'єрні перспективи і краще місце у суспільстві. Також у статті зазначається, що в той час держава використовувала релігію як один із інструментів виховання і освіти. Навчальний процес і релігія були тісно пов'язані. Наприклад, відсутність на церковних службах прирівнювалася до пропуску лекцій і відповідно каралася. Автор зазначає, що для періоду 1830-60-х рр. загалом студентській спільноті був притаманний високий рівень релігійності. Для більшості вихованців університету релігія відігравала важливу роль в житті. На початку 1860-х рр. стали більш помітними прояви кризи релігійного світогляду серед студентів. З цього часу яскравіше проявляються приклади нігілізму, атеїзму серед студентства.

Key words: religion, education, St. Vladimir University, students.

Ключові слова: релігія, освіта, Університет св. Володимира, студенти.

Традиційно студентство виділяється активною життєвою позицією і займає помітне місце в суспільному житті. Час навчання у закладі вищої освіти є важливим етапом у житті молодого людини. Багато в чому цей період є визначальним для формування особистості. Студентство не можливо вивчати без розгляду особливостей історичного розвитку спільноти вихованців закладів вищої освіти. Дослідження історії студентства допомагає краще вивчити характерні риси його корпоративної культури, які впливають на поведінку і формування світогляду та цінностей вихованців вищої школи. У моєму дослідженні я зосереджую увагу на конкретній спільноті студентів Університету св. Володимира періоду 1834-1863 рр. Моє завдання встановити місце і значення релігії житті студентів Університету св. Володимира. З'ясувати, які фактори впливали на формування студентської релігійності і виявити причину кризових явищ релігійності у студентському середовищі Університету св. Володимира

Ще у XIX ст. дослідники неодноразово звертали увагу на релігійність студентства Російської імперії. Здебільшого це був аналіз конфесійної приналежності вихованців університетів. Сучасні вчені значно частіше звертаються до цієї теми. Так, питання ставлення до релігії студентів в кінці XIX – початку XX ст. вивчав В. Кузнецов. Автор здебільшого звертав увагу на кризу релігійності у середовищі студентства і вплив Православної церкви на вихованців вищих навчальних закладів імперії [1]. Наприклад, І. Посохов розглянув особливості цінностей та ідеалів студентів університетів російської імперії. Він звернув увагу на кризу релігійного виховання і конфлікту релігії і науки в студентському середовищі, адже з середини XIX ст. вихованці університетів дедалі більше протиставляли критичне мислення догматам віри [2]. Ще одна дослідниця, М. Кругляк, також висвітлювала місце релігії в житті студентів підросійської України в другій половині XIX – початку XX ст. Її аналіз стосувався дослідження

нематеріального повсякдення до якого відноситься також питання релігійності студентів [3]. Особливості релігійного виховання і викладання релігійних дисциплін (Закон Божий, Церковна історія) у Університеті св. Володимира дослідили В. Ульяновський і В. Короткий [4]. Зі свого боку я пропоную розглянути значення релігії як одного з ключових факторів впливу на студентську ідентичність на початковому етапі історії навчального закладу.

У першій половині XIX ст. на українських теренах зберігався високий рівень релігійності у суспільстві. Релігія була важливим елементом формування колективної і персональної ідентичності. Також вона була одним з ключових факторів формування світогляду, системи цінностей. Належність до певного віровизнання впливало на регламентацію повсякденного життя і до певної міри структурувало його.

Діти з раннього віку долучалися до релігійного життя. Тогочасна система освіти відводила значиме місце релігійно-моральному вихованню. Відповідно у державних (та у більшості приватних) навчальних закладів нагляд за дотриманням релігійних приписів вважався одним з ключових засобів виховання морального громадянина. Зрозуміло, що офіційна державна політика в основу всього ставила православ'я, проте релігійність учнів інших віросповідних теж контролювали.

Університет не був виключенням. Для студентів передбачалася чітка регламентація релігійного життя. Нагляд за дотриманням релігійних обрядів вихованцями університету здійснював інспектор студентів. Студенти мусили відвідувати недільну та святкові літургії, один тиждень в рік під час Великого посту говіти і причащатися [5, с. 75-76]. Дати і час чітко визначалися університетською адміністрацією [6, арк. 7]. Спочатку студенти говіли лише один тиждень, згодом – два тижні, на початку і в кінці посту. При чому в перший тиждень говіння вони звільнялися від лекцій [7, арк. 1]. Траплялося, що багато студентів під час останнього тижня посту виїжджали до родичів і адміністрація університету не могла контролювати здійснення ними релігійних приписів. У результаті було вирішено, що студенти повинні говіти тільки у перший тиждень посту [8, арк. 1-2; 6, арк. 2].

У деяких випадках студенти могли просити відстрочку здійснення релігійних обрядів, як студент Андрій Ливицький. Він зазначав, що підготовка до підсумкового екзамену потребує багато часу: говіти і сповідатися у призначений час він не може, як компроміс, студент зобов'язувався здійснити необхідні обряди в останній тиждень Великого посту [6, арк. 143]. Студенти могли говіти та сповідатися не лише в університетській церкві чи костелі, однак для підтвердження здійснення

обряду обов'язково треба було пред'явити довідку з місця сповіді з печаткою і підписом священнослужителя [10, арк. 2,5].

Окрім вже перелічених релігійних обов'язків для казеннокоштных студентів, ще додавалася спільна щоденна ранкова і вечірня молитви. Студенти навіть у побуті були оточені релігійними атрибутами: у приміщенні інституту казеннокоштных студентів на стінах було розміщено 20 дерев'яних ікон без оправ [11, арк. 4 зв.].

Пропуск богослужінь прирівнювався до відсутності на лекціях [12, арк. 18]. Якщо студенти не здійснювали релігійний обряд – на них чекала кара. Наприклад, за пропуск двох підряд недільних літургій, студент потрапляв під арешт, а якщо приходив у храм не в мундирі – міг бути виключеним з навчального закладу [13; 4, с. 407]. Під час загальноуніверситетських урочистостей всі студенти без виключення мусили бути присутніми на урочистому богослужінні в православній церкві, часто такі богослужіння відбувалися в Києво-Печерській лаврі. Контроль у першу чергу здійснювався над зовнішніми ознаками релігійності, тобто за дотриманням норм і правил тієї чи іншої конфесії. Питання духовної сфери були другорядними. [15, с. 156].

Вже згадувалось, що студенти могли здійснювати всі обряди в університетських храмах (православному та католицькому). Спочатку вони були облаштовані в орендованих будинках на Печерську. Згодом, після побудови приміщення університету, в ньому також заснували православну церкву св. Володимира і католицький костел св. Миколая. Можна додати, що для студентів було чітко визначене місце в університетських храмах, іноді взагалі спеціально відділене [6, арк. 183]. Університетські храми, які здебільшого відвідували викладачі та студенти в певному сенсі об'єднували університетську корпорацію та водночас показували відокремленість університетських людей від решти суспільства.

Обов'язковими для православних студентів і студентів католиків було відвідування лекцій богослов'я, історії церкви і церковного права*, які тривали протягом 3 років навчання і закінчувалися обов'язковим екзаменом. Багато з православних студентів різними способами ухилялися від лекцій богослов'я. Одну з причин цього пояснював А. Солтановський : «Старик Скворцов (професор богослов'я. – авт.) [...] читав в університеті богословие безжизненно и скучно» [15, с. 186]. Натомість студенти-католики були більш відповідальними щодо лекцій богослов'я [14, с. 484-485]. Однією з причин було те, що цей предмет єдиний викладався польською мовою, і це приваблювало студентів-поляків. Хоча були

* Університет св. Володимира на відміну від інших університетів Російської імперії мав дві кафедри богослов'я: православного і католицького.

Подібним був лише Дерптський університет, де також існувало дві кафедри богослов'я: православного і протестантського.

спроби перевести лекції католицького богослов'я на російську, вони не увінчалися успіхом. Загалом студенти-поляки позитивно відгукувалися про ці лекції та їх викладачів. Тільки студенти-медики частіше ігнорували лекції богослов'я, навіть декан медичного факультету звертався з проханнями зменшити кількість «церковних» лекцій, вказуючи на конфлікт операційної хірургії і богослов'я [4, с. 410].

Наприкінці 1863 р. на засіданні ради університету більшістю голосів (20 проти 10) було прийняте рішення припинити викладання католицького богослов'я. Офіційною причиною було вказано те, що новим статутom не передбачений такий предмет в університетах російської імперії [16, арк. 2-2 зв.]. Так, з 1864 р. в Університеті св. Володимира викладали тільки православне богослов'я.

Необхідно зазначити, що для значної групи студентів релігійні обряди були не лише примусовим обов'язком. Для багатьох відвідування храмів було складовою частиною духовного життя. Наприклад, П. Селецький згадував, що охоче співав в хорі університетської церкви і часто читав Апостол під час служби. Він же зазначав: «Теплое чувство веры, развитое во мне с детства, доброй моей матерью, привело меня к молитве, я молился и молитва облегчила мои страдания» [17, с. 22, 37]. В. Ульяновський і В. Короткий зазначають, що питання студентської релігійності належало до сфери особистого життя і про питання віри студенти менше згадували в спогадах та й загалом менше обговорювали публічно [4, с. 408].

Фрагмент з листа О. Навроцького показує, що віра дійсно належала до сфери особистого життя і мала велике значення для деяких студентів. Там читаємо: «Я был наивно религиозен, безотчетно веровал, тепло и жарко молился; религия и жизнь для меня шли как-то разьединенно, я не видел между ними никаких противоречий. Надо заметить, что молитва никогда не была для меня долгом, а всегда вдохновением, т.е. влечением сердца, а я молился тогда почти каждый день – и даже часто на свежем воздухе, идя в университет, восхищенный созерцанием киевской природы и ее необыкновенною ясностью (Киев я и теперь люблю до безумия), я тепло и усердно молился» [18, с. 354].

Для окремих студентів Церква ставала прихистком і підтримкою, зокрема фінансовою. Наприкінці 1850-х рр. адміністрація університету запропонувала скасувати плату за навчання для тих студентів, які співатимуть в університетському церковному хорі. З того часу кількість студентів хористів збільшилась, а для деякого з них це був один з небагатьох шансів продовжувати навчання.

Публічні заперечення догматів церкви чи антирелігійні заяви були рідкістю. А. Солтановський згадував одного зі студентів, який намагався виділитися. Студент Тулуб заявив професору богослов'я І. Скворцову, що не вірить в божественну природу Христа. І. Скворцов

протягом кількох днів вів бесіди зі студентом і навернув його до православ'я. Так студент Тулуб став частим гостем у професора вдома і згодом під протекцією викладача отримав хорошу посаду [15, с. 186-187].

Траплялося, що студенти порушували правила благопристойної поведінки в церкві. Наприклад, у вересні 1840 р. староста університетської католицької церкви скаржився, що студенти були помічені в «неприличном стоянии в церкви [...] во всю обедню не токмо без благоговения, но и без всякого внимания пребывают», а деякі взагалі залишаються на церковному ганку для вільнотних розмов. Староста пропонував посилити нагляд за студентами і учнями гімназії під час богослужінь [19, арк. 1].

У другій половині 1850-х рр. значно більше студентів піддажували традиційні догмати. «Вообразил себе, что я «стою выше поповских предрассудков». Словом, я был оборванный и голодный, но тем более «убежденный» демократ, либерал и атеист», – згадував випускник університету. До традиційних поглядів його повернув помічник попечителя Київського навчального округу М. Юзefович [20, с. 28].

На початку 1860-х рр. дедалі більше студентів порушували правила, які стосувалися релігійних приписів. Так, у 1862 р. університетський священник Лавров зазначав, що 97 студентів не представили свідоцтв про говіння та сповідь. Щоправда, згодом список скоротився до 56 студентів, які отримали відповідні покарання [6, арк. 38]. Зазначимо, з 393 православних студентів, які в той час навчалися в університеті, 14 % проігнорували релігійні обряди.

Пізніше М. Драгоманов згадував деталі щодо студентської релігійності початку 1860-х рр.: «Студенти-поляки б'ють своїх слуг і ходять до костелів, де старанно стоять на колінах (ми – студенти російські, чи «православні» всі були палкі демократи, а в релігії – атеїсти)» [21, с. 85]. Й. Ремі також зазначав, що ідеї соціалізму і атеїзму були більш притаманними для «російських» (православних) студентів, а не поляків [22, р. 248].

Найбільшими релігійними групами студентів Університету св. Володимира були католики і православні. Так, в 1847 р. студенти-католики (переважно поляки) складали 56,84 % від загалу вихованців університету, православні – 39,16 %. У 1857 р. католиків було 51,22 %, православних – 41,61 % [14, с. XL]. Однак уже в перші роки в університеті навчалися представники інших віросповідань та конфесій. Наприклад, греко-католики, яких в 1836 р. було 10. Щоправда після 1839 р. із заборонаю уніатської церкви, питання автоматично вирішилося. Також серед студентів були мусульмани і вірмено-григоріани, однак це були одиничні випадки [23, с. 178].

З середини 1840-х рр. серед студентів університету почала збільшуватися кількість студентів лютеран і євреїв. Їх групи не були значними кількісно, максимально по 35-40 студентів в означений період. Статистика показує,

що в 1847 р. євреї становили 2,8 %, а лютерани 1,2 % від студентського загалу. У 1857 р. студентів-євреїв було 3,64 %, а студентів-лютеран 3,54 % [14, с. XL]. Зрозуміло, що названі групи мали свої особливості релігійного життя. Крім того, до них інакше ставилася університетська інспекція. Для студентів-лютеран було достатньо надати довідку про конфірмацію (воцерковлення) і вони звільнялися від екзаменів із Закону Божого та Церковної історії [24, с. 23]. У 1862 р. рада університету запропонувала ввести курс протестантського богослов'я, який мав викладати пастор Київської євангелічно-лютеранської церкви Свенсон. Причиною цього стало збільшення кількості студентів-лютеран. Попри бажання ради університету, міністр народної освіти не дозволив ввести протестантське богослов'я в Університеті св. Володимира [25, арк. 1-3].

Дещо складніша ситуація склалася з представниками іудейського віросповідання. Ще з гімназійних часів вони були звільнені від уроків православного Закону Божого. Однак розклад уроків не був прилаштований до вимог іудаїзму. Для того, щоб учні-євреї могли дотримуватися релігійних приписів у відповідні дні вони надавали довідку про хворобу або приносили заяви від батьків про необхідність пропустити уроки у зв'язку із сімейними обставинами [26]. На початку 1860-х рр. в окремих гімназіях Міністерства народної освіти дозволило викладати «закон єврейської вери». Наприклад, в Київському навчальному окрузі з 1862 р. такі уроки дозволялися в гімназіях і повітових училищах за умови, що учнів-євреїв буде не менше п'ятнадцяти, а учителем предмету буде випускник рабинського училища і звісно ж мовою викладання могла бути тільки російська [27, с. 726].

В університетах студенти-євреї також звільнялися від лекцій та екзаменів із Закону Божого та Церковної історії [28, с. 41]. Розклад університетських лекцій аж ніяк не сприяв дотриманню релігійних приписів іудаїзму, насамперед це стосувалося Шабату. Так, упродовж 1830-60-х рр. субота була завантажена лекціями, яких було не менше ніж в інші дні [29, с. 17; 30, с. 17]. Віруючим іудеям, доводилося пропускати заняття. У суспільстві все ж був присутній побутовий антиюдаїзм та й студенти-євреї завжди знаходилися осторонь і формували власну невелику спільноту [31, с. 1].

Багато зі студентів-євреїв вибирали шлях зміни релігії. Наприклад, перший студент-єврей Яким Циммерман з'явився в Університеті св. Володимира у 1837 р. на юридичному факультеті. Він одразу ж виявив бажання перейти в православ'я. Обряд хрещення відбувся 17 жовтня в університетській церкві. Хрещеним батьком студента став ректор К. Неволін. Протоієрей, професор богослов'я І. Скворцов закликав правління університету зробити все, щоб новонавернений жив і спілкувався з іншими

студентами, які б слугували для нього прикладом життя християнина [14, с. 145; 32].

Ще один випадок переходу з іудаїзму в православ'я стався 1843 р. Студент Грінбаум охрестився і майже одразу звернувся з проханням про зміну імені і прізвища на Василь Федоров, тобто студент змінював власне ім'я і прізвище на ім'я та прізвище свого хрещеного батька – ректора університету. Як зазначив сам вихованець університету, його мотивом була велика вдячність хрещеному батькові. Також зазначимо, що новонавернений християнин отримав 20 руб. ср. від духовної консисторії, як зазначалося у повідомленні, «на первое обзаведение» [33]. У спогадах М. Чалого зберігся опис обряду переходу в православ'я. Там читаємо: «И.М. Скворцов совершил обряд крещения с подобающею торжественностью. Посреди церкви была поставлена огромная кадь с водою. Хотя было очень холодно (это было в ноябре), жидка раздели донага и трижды окунули с головой в ледяную воду; после чего окутали простыней [...] Неофит весь посинел, дрожал» [34, с. 198]. Очевидно, що перехід в православ'я скептично сприймався серед студентів, однак міг допомогти в кар'єрі. Згідно процитованих спогадів охрещений єврей зміг влаштуватися викладачем в гімназію, а згодом працював в канцелярії генерал-губернатора.

М. Владимирський-Буданов зазначав, що студенти-євреї здебільшого навчалися на медичному факультеті. Значна частина з них почували себе некомфортно в університеті і для полегшення становища переходили до християнства. Зазвичай для переходу вибирали католицизм [14, с. 478]. Наприклад, студент-єврей медичного факультету Зелик Леванда на початку грудня 1849 р. звернувся до професора католицького богослов'я Т. Добшевича з проханням прийняти «християнську веру римско-католического исповедания». Зовсім швидко, наприкінці місяця, невідомі обставини змусили відтермінувати хрещення, як зазначав сам студент: «по некоторым причинам от меня независящим, в настоящее время св. Крещение принять не могу» [35, арк. 1, 2 зв.]. У списках студентів за наступні навчальні роки 1849-50, 1850-51 студент числився як єврей.

Дещо раніше ще один студент-єврей також вирішив змінити релігію. У липні 1847 р. Маєр Брусиловський повідомляв ректорові, що прийнявши християнську віру, він змінив ім'я та прізвище. Щоправда колишній єврей вибрав лютеранство, а його ім'я та прізвище змінилися на Адольф Браун [36, арк. 1]. Під таким ім'ям студент закінчив медичний факультет у 1849 р. зі званням лікаря.

Отже, студентство Університету св. Володимира не було однорідним у питанні віросповідання, однак загальною тенденцією для нього був високий рівень релігійності. З одного боку релігійність прививалася майбутнім студентам з ранніх років у домашньому

середовищі, з іншого – був постійний контроль за здійсненням релігійних обрядів в навчальних закладах. Належність до тієї чи іншої релігійної групи до певної міри впливала на світогляд студентів. Лише в кінці 1850-х на початку 1860-х рр. помітними стали прояви антирелігійних поглядів, які отримали розвиток у наступні роки.

Список використаних джерел та літератури

1. Кузнецов В. Д. Об отношении к религии студентов высших учебных заведений России в конце XIX – начале XX вв. // Клио. Журнал для ученых. 2006. № 1. С. 123–133.
2. Посохов І. Студентство університетів Російської імперії XIX – початку XX ст.: становлення та еволюція субкультури / Наук. ред. Духопельников В. М. Харків: Раритети України, 2013. 276 с.
3. Кругляк М. Життя та побут студентства підросійської України другої половини XIX – початку XX ст. Житомир: Полісся 2015. 464 с.
4. Uljanowski W., Korotkij W. Pod skrzydłami nauki: katolicyzm i prawosławie na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie, Myślą i słowem. Polsko-rosyjski dyskurs ideowy XIX wieku, Warszawa 2014. S. 399-424.
5. Правила поведінки студентів імператорського Університету Святого Володимира. 1848 р. // Університет Святого Володимира: студентське життя 1834-1917 : [зб. документів] / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Наук. б-ка ім. М. Максимовича ; Центр. держ. іст. архів України у м. Києві, Держ. архів м. Києва ; [упоряд. В.А. Короткого] ; за ред. Л.В. Губерського. Київ : Київський університет, 2014. С. 75-77.
6. По студенческим делам // Державний архів міста Києва (далі – ДАК). Ф. 16. Оп. 478. Спр. 58. 261 Арк.
7. О напечатании росписания Богослужения в Университетской православной церкви на 1850 год, и о назначении времени говения студетов // ДАК. Ф. 16. Оп. 357. Спр. 35 (1850). 9 Арк.
8. О говении студентов на первой недели Великого поста // ДАК. Ф. 16. Оп. 301. Спр. 1. 4 Арк.
9. О говении студентов на первой недели Великого поста // ДАК. Ф. 16. Оп. 302. Спр. 15. 4 Арк.
10. Свидетельства об исповеди студентов Киевского Университета // ДАК. Ф. 16. Оп. 478. Спр. 246а. 64 Арк.
11. О передаче в ведение Правления имущества Института казеннокоштных студентов по случаю перевода их на частные квартиры и о продаже с публичного торга сего имущества // ДАК. Ф. 16. Оп. 394. Спр. 46. 240 Арк.
12. Переписка с ректором университета, попечителем Киевского учебного округа и др. о назначении членов экзаменационной комиссии, о представлении студентами поляками свидетельств, подтверждающих непричастность их к польскому

восстанию, о начале занятий и по др. вопросам // ДАК. Ф. 16. Оп. 478. Спр. 1. 313 Арк.

13. Наказания студентам в 1834-1840 // Киевлянин. 1884. № 182. С. 2-3.

14. Владимирский-Буданов М. Ф. История Императорского университета Св.Владимира. Университет Св.Владимира в царствование Императора Николая Павловича. К., 1884. 674, [43] с.

15. Солтановський А. Із спогадів про університетське життя 40-х років XIX ст. // З іменем Святого Володимира : Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників : у 2 кн. Кн. 1 / [упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський]. Київ : Заповіт, 1994. С. 184-194.

16. О прекращении преподавания католического богословия // ДАК. Ф. 16. Оп. 302. Спр. 308. 13 Арк.

17. Записки П. Д. Селецкого. Часть первая (1821-1846). Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1884. 199 с.

18. Шпр-ко А. А.А. Навроцкий // Киевская Старина. 1902. № 12. С. 351-381.

19. По донесению старосты университетской римско-католической церкви Григория Новогребельского о беспорядках происходящих в университетской римско-католической церкви по случаях скопления в оной учеников 1-ой киевской гимназии // ДАК. Ф. 16. Оп. 357 (1840). Спр. 28. 11 Арк.

20. Ромер Ф. Київський університет в 1855-1860-ті роки // З іменем Святого Володимира : Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників : у 2 кн. Кн. 2 / [упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський]. Київ : Заповіт, 1994. С. 23-32.

21. Драгоманов М. Автожиттєпис / Уклали І.С. Гриценко, В.А. Короткий, М.В. Томенко. К.: Либідь, 2009. 444 с.

22. Remy J. Higher Education and National Identity: Polish Student Activism in Russia, 1832-1863. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2000. 380 p.

23. Шульгин В.Я. История университета Св. Владимира / сочинение Виталия Шульгина ординарного проф. ун-та Св. Владимира ; [сост. Виктор Короткий]. Репринтное изд. Киев : Лыбидь, 2010. 280 с. : ил.

24. Колесник В., Короткий В., Чигирик І. Студенти Університету Святого Володимира: академічний статус. 1834-1917 роки // Університет Святого Володимира: студентське життя 1834-1917 : [зб. документів] / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Наук. б-ка ім. М. Максимовича ; Центр. держ. іст. архів України у м. Києві, Держ. архів м. Києва ; [упоряд. В.А. Короткого] ; за ред. Л.В. Губерського. Київ : Київський університет, 2014. С. 7-28.

25. О введении в Университете преподавания Богословия студентам протестантского исповедания // ДАК. Ф. 16. Оп. 301. Спр. 270. 4 Арк.

26. Предигер, Б. И. Книжные люди (евреи в системе образования Российской империи XIX - начале XX века) : научное издание. Москва : ООО Типография «ПринтФормула», 2018. URL: <http://www.istok.ru/library/244-knizhnye-lyudi.html> (дата звернення 21.05. 2019)

27. Долбилов М.Д. Русский край, чужая вера: Этноконфессиональная политика империи в Литве и Белоруссии при Александре П. М.: Новое литературное обозрение, 2010. 1000 с.

28. Правила іспитів для тих, хто бажає вступити на навчання до Університетів Російської імперії. 1837 р. // Університет Святого Володимира: студентське життя 1834-1917 : [зб. документів] / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Наук. б-ка ім. М. Максимовича ; Центр. держ. іст. архів України у м. Києві, Держ. архів м. Києва ; [упоряд. В.А. Короткого] ; за ред. Л.В. Губерського. Київ : Київський університет, 2014. С. 40-45.

29. Обзорение преподавания наук в императорском Университете св. Владимира во втором полугодии 1848-49 учебного года. Киев: в университетской типографии, 1849. 17 с.

30. Обзорение преподавания наук и искусств в императорском Университете св. Владимира в

первом полугодии 1857/58 учебного года. Киев: в университетской типографии, 1857. 17 с.

31. Записки об университетской жизни (1860-1864) // Киевлянин. 1864. № 19. С. 1-2.

32. Первый студент еврей в Университете св. Владимира // Киевлянин. 1884. № 182. С. 2.

33. Крещение еврея-студента // Киевлянин. 1884. № 186. С. 2.

34. Чалий М. Спогади із життя університету 40-х років XIX ст. // З іменем Святого Володимира : Київський університет у документах, матеріалах та спогадах сучасників : у 2 кн. Кн. 1 / [упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський]. Київ : Заповіт, 1994. С. 195-207.

35. По представлению профессора Богословия Добшевича о решении студента (еврея) Зелика Леванды принять христианскую веру // ДАК. Ф. 16. Оп. 357. Спр. 40. 5 Арк.

36. О принятии Брусиловским христианской веры // ДАК. Ф. 16. Оп. 286. Спр. 187. 4 Арк.

Юго-Осетинский государственный университет им А.Тибилова,

Кафедра английского языка. Цхинвал, 2017.

УДК 299.15

03.09.23

Цховребова Мира Валентиновна

кандидат филологических наук, доцент,
зав. кафедрой английского языка

Юго-осетинского Государственного университета им. А. Тибилова,
пр. Московский, 8, 100001 Цхинвал, Алания - Республика Южная Осетия

МИСТАГОГИ И ИЕРОФАНТЫ НАРТИАДЫ. “ВОДНЫЙ УЧИТЕЛЬ” СЫРДОН

Tskhurbaty Mira V.

Cand.of Philol. Sc., Associate Professor,
Head of the English language department
of South Ossetia State University named after A. Tybilty,
Moskovsky av. 8, Tskhinval

THE NARTIAD'S MYSTICS AND HIEROPHANTS. THE NARTIAD'S DIVINE HYDRONIC TEACHER SYRDON

Аннотация. В статье рассматривается образ Нарта Сырдона в контексте мистериальных религий античности и раннего средневековья. Выдвигается предположение, что гидрон-Сырдон, традиционно признаваемый трикстером, является, по своей сути, “водным учителем”, направляющим нравственные искания мифологических героев Нартиады.

Abstract. The article studies the mythological image of Nart Syrdon of the Osset-Allanian Narts' epic in terms of antique and Early Medieval mysterial religions. The study puts forward the idea of interpretation of Syrdon's character, traditionally recognised as a trickster, as the Narts' devine “hydronic teacher” directing the mythological heroes towards moral perfection.

Ключевые слова: осетины, мифология, эпос, нарты, Нартовский эпос, Сырдон, мистерия, Средиземноморские мистерии, Элевсинские мистерии, инициация, ритуал, жрец, иерофант, мистагог, неофит.

Key-words: the Ossetians, mythology, epic, Narts, the Narts' epic, Syrdon, mystery, Mediterranean mysteries, the Eleusinian mysteries, initiation, ritual, priest, the hierophant, the mystic, neophyte.

Нартовский эпос называет старейшин нартов “Нарты гуыппырсартаэ” и “Нарты хистартаэ”.

“Именитые нарты, а было их двенадцать, отправились на охоту. Были среди них Урызмаг и